

Το παιχνίδι και η τέχνη ως μέσο συμπερίληψης: Το ζωντανό Μουσείο της φύσης ξεφυλλίζει τα λευκά βιβλία των παιδιών μέσω των μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων

Βασιλική-Νεφέλη Μουζάκη

Πτυχιούχος Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού

Πανεπιστήμιο Αιγαίου Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ.

basilikemouzake@gmail.com

Περίληψη

Η μελέτη αφορά στην ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών με ελλειμματική ακοή η και πλήρη απώλειά της. Λαμβάνει υπ' όψη τα ευχάριστα και τα δυσάρεστα συναισθήματα τα οποία βιώνουν τα παιδιά σε σχέση με τις εμπειρίες τους και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους. Σκοπός είναι η βιωματική εμπειρία των συναισθημάτων να οδηγήσει στην αποδοχή, επεξεργασία και απόρριψη των κακών, βελτίωση του εαυτού, βελτίωση της αυτοεκτίμησης και αναγνώριση της προσωπικής μοναδικής αξίας τους. Η τριλογία, μέσω της οποίας αναπτύσσεται η διαθεματική έρευνα, είναι η νοηματική, η μουσική και τα πέντε στοιχεία της φύσης κατά τη διάρκεια των εποχών. Ο χώρος δράσης είναι η εμπειρία μιας περιπλάνησης. Όπως και στον εγκέφαλο που το κάθε ημισφαίριο αντιλαμβάνεται διαφορετικά τα ερεθίσματα που δέχεται έτσι και στην περιπλάνηση αυτή στην μια της πλευρά τα παιδιά θα έρχονται σε επαφή με τα θετικά συναισθήματα ενώ στην άλλη με τα αρνητικά. Στην πορεία, τα παιδιά θα βιώνουν την πραγματικότητα με τις αισθήσεις τους και πιο συγκεκριμένα την αλλαγή των υφών, της θερμοκρασίας, των υλικών και των δονήσεων. Στην βάση των δεδομένων βρίσκονται όλα τα στοιχεία της φύσης και οι σημειογραφίες των συναισθημάτων ενώ τα παιδιά θα εκφράζονται μέσω των ιδεογραμμάτων της νοηματικής. Η μουσική, αναπόσπαστο στοιχείο της φύσης, γίνεται αντιληπτή με παλμικές δονήσεις. Η φύση είναι ένα σημαντικό και πλούσιο ακουστικό περιβάλλον το οποίο μέσω των φυσικών εντάσεων διεγείρει την αίσθηση της μουσικής. Σε συνδυασμό με δράσεις, οπτικές και κινητικές δίνεται η δυνατότητα επικοινωνίας και έκφρασης. Στόχος είναι να γίνει αισθητή η μουσικότητα της φύσης και να αποδοθεί μέσω της σημειογραφίας.

Λέξεις-κλειδιά: Φύση, 5 αισθήσεις, Νοηματική Γλώσσα, 4 εποχές, Ελλειμματική Ακοή.

1. Εισαγωγή

Το πλαίσιο στο οποίο αναπτύσσεται όλη η μελέτη είναι τα ηχητικά ερεθίσματα και η διερεύνηση της επίδρασής τους σε άτομα με ελλειμματική ακοή. Μελετάται η δυνατότητα σε αυτά τα άτομα να αποκτήσουν την εμπειρία του ήχου χρησιμοποιώντας τις αισθήσεις της αφής και της όρασης κυρίως ή ίσως και των λοιπών αισθήσεων.

Με βάση τα ανωτέρω, θα πραγματοποιηθεί η συγγραφή ενός λογοτεχνικού βιβλίου σχετικά με το θέμα των παιδιών εκείνων που δεν μπορούν να ακούσουν διάφορους ήχους, και με ποιους τρόπους μπορούν να τους δημιουργήσουν και να τους αισθανθούν. Το συγκεκριμένο βιβλίο έχει σκοπό να αποτελέσει πηγή δραστηριοτήτων ως μελέτη περίπτωσης σε χώρους στους οποίους κινούνται τα παιδιά, όπως εργαστήρια Μουσείων, ειδικά σχολεία κλπ.

2. Συνοπτική περιγραφή της ερευνητικής μελέτης

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι ο προσδιορισμός μιας μεθοδολογίας, μέσω της οποίας τα παιδιά θα αποκτήσουν τη δυνατότητα της εξοικείωσης με τους ήχους, τις εντάσεις της κάθε εποχής. Μέσω αυτής της διαδικασίας, θα προσεγγίσουν τη μουσική μελωδία της φύσης.

3. Θεωρητικό Πλαίσιο

3.1. Ήχοι της φύσης- Εντάσεις

Η γνωριμία με τους ήχους της φύσης μέσω της περιπλάνησης είναι μια σημαντική εμπειρία. Ο ήχος του αέρα για παράδειγμα μπορεί να γίνει κατανοητός μέσω της αφής, μέσω της πίεσης που ασκεί στο δέρμα και μέσω της κίνησης που αντιλαμβάνεται με την όραση. Αγγίζοντας μια ηχητική πηγή, έχουμε το ίδιο αποτέλεσμα. Ξεκινώντας από αυτές τις πρώτες εμπειρίες και μιλώντας στα παιδιά με τη νοηματική δίνεται η δυνατότητα στη συνέχεια της εμπειρίας πιο σύνθετων ήχων.

Τα μουσικά όργανα τα οποία θα παρέχει ο νηπιαγωγός θα είναι σύμφωνα με την ηλικία του παιδιού και τις ιδιαιτερότητες του. Εξάλλου, δεν εξοικειώνονται όλα τα άτομα με τον ίδιο τρόπο στη μουσική, το καθένα θέλει τον χρόνο του, γιατί έχει διαφορετικές ακουστικές εμπειρίες αλλά και γιατί αντιλαμβάνεται με διαφορετικό τρόπο τη μουσική και τα χαρακτηριστικά της. Επίσης, ενδέχεται η φυσική συστολή να εμποδίζει κάποια παιδιά να εκφραστούν ελεύθερα και να αποδώσουν τη μουσική και τον ρυθμό με το όργανο που τους έχει δοθεί. Σε αυτό το σημείο πρέπει να επέμβει ο δάσκαλος και να υποστηρίξει πως η μουσική μαθαίνεται μέσω της διαρκούς επανάληψης και επιμονής για τη γνώση, με σκοπό να μην επιτρέψει την απουσία του από την ομάδα. Τα παιδιά με ελλειμματική ακοή μπορούν να αισθανθούν τον ήχο και τον ρυθμό μέσω των δονήσεων μουσικών οργάνων όπως τύμπανο, το ξυλόφωνο την κιθάρα κ.λπ. ή μέσω της επαφής με κάποιο ηχείο, με τη βοήθεια ειδικών μουσικοπαιδαγωγών. Άλλωστε, από φυσική άποψη, οι «ήχοι της μουσικής» έπονται των «ήχων της φύσης».

Ως φανταστικά ορίζονται τα ηχοτοπία που προκαλούνται από τον άνθρωπο και τη φαντασία του, εμπνευσμένα από τους ήχους των τοπίων ως μια «σύνθεση ηχοτοπίου» είτε της φύσης είτε της πόλης, με βάση ένα ηχογραφημένο υλικό και με τη βοήθεια της τεχνολογίας από τα αντίστοιχα περιβάλλοντα.

3.2. Μουσικοπαιδαγωγικά συστήματα και η Ψυχοσυναισθηματική εξέλιξη

Σημαντικοί μουσικοπαιδαγωγοί έχουν ασχοληθεί με την επίδραση της μουσικής στην εκπαίδευση των νηπίων. Ο Rousseau ισχυρίστηκε ότι η μουσική έχει θετικό αντίκτυπο στη συναισθηματική και ψυχολογική ανάπτυξη τους. Όντας υπέρ της εκπαιδευτικής ιδιότητας της μουσικής ισχυρίστηκε ότι το παιδί πρέπει να εξοικειώνεται αρχικώς με ποικίλα μουσικά ακούσματα, ώστε να αποκτήσει εμπειρία προτού προχωρήσει στη μάθηση της μουσικής. Επιπροσθέτως, ανέπτυξε ένα είδος μουσικής σημειογραφίας, ενώ τόνισε τη σημασία του να διδάσκεται το παιδί τη μουσική με ευχάριστο και διασκεδαστικό τρόπο, ώστε να οδηγηθεί στον αυτοσχεδιασμό και τη βιωματική εμπειρία (Wiertsema, 1991).

Ο K. Orff, υποστηρίζει πως η νοηματική επικοινωνία, η γλώσσα του σώματος αποτελεί εργαλείο για τη μουσική εκπαίδευση. Το ολοκληρωμένο εκπαιδευτικό του σύστημα περιγράφεται και αναλύεται στο έργο του "Orff – Schulwerk" - «Σχολική εργασία» (Taylor, 2012). Θεωρείται μια καινοτόμος μέθοδος στη μουσική εκπαίδευση, ενώ αποτελεί χρήσιμο υλικό για τους εκπαιδευτικούς ακόμη και εκείνους που διδάσκουν τα παιδιά με ελλειμματική ακοή. Αυτό θα επιτευχθεί μέσα από διάφορες δραστηριότητες υπό την επίβλεψη ειδικού μουσικοπαιδαγωγού (Μουζάκη, 2022).

Ειδική αναφορά γίνεται στην «Ποιμενική συμφωνία» (Sinfonia Pastorale) του L. V. Beethoven. Στο συγκεκριμένο έργο, γίνονται ξεκάθαρες αναφορές στα στοιχεία της φύσης, τα οποία αποτέλεσαν και πηγή έμπνευσης για τον ίδιο, χωρίζεται δε σε πέντε μέρη τα οποία περιγράφουν τη γαλήνη που επικρατεί στην εξοχή:

- τα κελαηδίσματα των πουλιών,

- τα ρυάκια,
- μια καταιγίδα και
- τη δροσισμένη λιακάδα από τη βροχή.

Στο βιβλίο μου κάνω αναφορά για τις 4 εποχές και τις 5 αισθήσεις.

Ο γιατρός Α. Tomatis βασίζεται στον ήχο σαν έναν γενικό όρο που σημαίνει καθετί που προκαλεί την αίσθηση της ακοής ανέπτυξε την ομώνυμη μέθοδο μέσω της οποίας διατυπώνει τη θεωρία του περί της σημαντικής λειτουργία του που είναι η ενεργοποίηση του εγκεφαλικού φλοιού με νευρικό δυναμικό.

Συνδέει την αίσθηση που δημιουργείται όταν οι παλμικές δονήσεις που προέρχονται από κάποιο παλλόμενο αντικείμενο, μεταβιβάζονται δια μέσου των μορίων της ύλης που το περιβάλλει:

- του αέρα,
- του νερού,
- της φωτιάς κ.λπ. και προσκρούουν στο ακουστικό τύμπανο του αυτιού.

Ο Schafer (1977) αναφέρεται στα «otoacoustic emissions». Μελετά την ηχητική διαδραστική διαδικασία, στην οποία τα υποκείμενα μάθησης εστιάζουν την προσοχή τους γύρω από ηχητικά γεγονότα, ενώ παράλληλα η συμμετοχή τους δημιουργεί σταδιακά εκείνες τις προϋποθέσεις για την επίτευξη ενός κοινού σκοπού: της επαγρύπνησης γύρω από την ποιότητα του ακουστικού περιβάλλοντος.

Αξιοσημείωτη είναι η άποψη του Krause πως «ένα ηχοτοπίο μπορεί σύντομα να αξίζει όσο χίλιες εικόνες», είναι άξια βαθιάς εξέτασης και σύμφωνη με το δόγμα του Schafer, τα παιδιά τείνουν να έχουν το προνόμιο της οπτικής εμπειρίας υπεράνω από την ακουστική αίσθηση και γνώση.

3.3. Εγκέφαλος και θεραπεία

Ο εγκέφαλος αποκρίνεται σε ερεθίσματα που έρχονται από το περιβάλλον, περνούν από το αυτί και φθάνουν στον ακουστικό φλοιό. Τα ακουστικά ερεθίσματα είναι αυτά που ονομάζουμε «ήχους» και οι ήχοι είναι δονήσεις, παλμοί, κυματικές διεγέρσεις της ύλης. Η ικανότητα της ακοής, επομένως, αρχίζει με συλλογή μηχανικής ενέργειας στο αυτί που μετά θα ταξιδέψει προς ένα νευρικό κέντρο το οποίο και θα «ακούσει».

Ο Casimir, υιοθετεί την άποψη της προέλευσης της ενέργειας από το σημείο μηδέν. Συγκεκριμένα ο επιστημονικός ορισμός του φαινομένου Casimir είναι ότι το φαινόμενο αυτό είναι το αποτέλεσμα ύπαρξης μιας καθαρά ελκτικής δύναμης ανάμεσα σε αντικείμενα που βρίσκονται σε κενό, η οποία προκαλείται από ταλαντώσεις σε κενό που παράγουν πίεση ακτινοβολίας (radiation pressure) κύματος των ακτινοβολιών (που μπορεί να είναι) το πολύ όσο το μήκος του χάσματος.

Πειραματίζεται με την ύλη και τον ήχο και διαπιστώνει πως στις μάζες της ύλης, ανάμεσα στα μόρια ή/ και τα άτομά της, μπορεί να βρεθεί η ενέργεια που θα ήταν απαραίτητη για να προωθήσει τις κάθε είδους ταλαντώσεις που παράγουν ήχους, και μαζί με αυτές και των ήχων της μουσικής. Αυτό άμεσα στοχεύει στην εξέλιξη των παιδιών, να αισθανθούν την μαγεία της φύσης. Ό,τι μπορούν να ακούσουν.

4. Ερευνητικά ερωτήματα

- Τα παιδιά μπορούν να δημιουργήσουν δική τους ιστορία μέσω των αισθήσεων;
- Οι «ήχοι» με ποιους τρόπους και μέσα δημιουργούνται για να εξασκήσουν αυτά τα παιδιά την ακοή τους;
- Η φύση έχει στοιχεία αν ναι και ποια για την εξέλιξη των παιδιών αυτών;

- Τα μουσικοπαιδαγωγικά συστήματα και η έννοια της νοηματικής γλώσσας και πώς αυτή δρα θετικά στην ψυχοσυναισθηματική εξέλιξη των παιδιών αυτών.

5. Σκοπός - Στόχοι

Η μελέτη εστιάζει στον ρυθμό, ο οποίος γίνεται αντιληπτός τόσο μέσα από απλές, όσο και από σύνθετες δραστηριότητες. Αποτελεί το στοιχείο που ενώνει τη μουσική, την κίνηση και τη γλώσσα. Παρουσιάζει χαρακτηριστικά, όπως α) ο ρυθμική μετάβαση τα λεκτικά μοτίβα στο ρυθμό του λόγου, β) η ρυθμική, εκφραστική και δημιουργική κίνηση, και γ) οι ηχηρές ρυθμικές κινήσεις σε διάφορα μέρη του σώματος, ως συνοδεία στη μουσική. Οι «ήχοι» των εντάσεων της φύσης βοηθούν, στην εξέλιξη των παιδιών, να αποκτήσουν την αξία τους, πως μέσα από την δημιουργικότητα και τον αυτοσχεδιασμό καλλιεργείται η ψυχική τους ηρεμία, και φυσικά, η πνευματική τους ανάπτυξη. Η φύση από μόνη της παράγει μουσική και τα παιδιά αυτά μπορούν να την αισθανθούν και στη συνέχεια να την ακούσουν να δημιουργήσουν τον ήχο, μέσω της σημειογραφίας. Στην ουσία, χάρη στη μουσική, τα παιδιά ανακαλύπτουν συνεχώς διάφορα πράγματα. Καθώς, μέσα από τις κατάλληλες διδακτικές προσεγγίσεις, έχουν τη δυνατότητα για βαθιά στοχαστική ενεργοποίηση:

- Ερμηνεία συμβόλων εντοπισμό μηνυμάτων.
- Εύρεση εναλλακτικών προοπτικών.

Έτσι, ο πολιτισμός μετατρέπεται σε εκπαιδευτικό εργαλείο που ενεργοποιεί ολιστικά τον μαθητή σε κάθε βαθμίδα εκπαίδευσης (Αργυρίου, χ.χ.).

6. Ανάλυση-συζήτηση αποτελεσμάτων

Μια ανάλυση είναι πως η μίμηση και ζωγραφική μπορεί να επιτύχει στην ψυχοσυναισθηματική εξέλιξη των παιδιών να αγαπήσουν τον εαυτό τους αυτό επιτυγχάνεται μέσω της συγκεκριμένης δραστηριότητας κάνω αναφορά και στο δικό μου βιβλίο. Τα παιδιά στη δραστηριότητα θα μιμηθούν τα στοιχεία της φύσης, και θα συσχετίσουν τη ζωγραφική σε μια νότα της μελωδίας για να βγει ο ανάλογος ήχος μέσω της μουσικής. Η ζωγραφική θα ζωντανέψει τους ήχους. Στη διαδικασία, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η γλώσσα του σώματος. Η δραστηριότητα της ζωγραφικής μπορεί να συνδυαστεί με τον χορό: κάποιος μπορεί να ζωγραφίζει καθώς χορεύει. Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να μεταδώσουν τον τρόπο της σκέψης και των συναισθημάτων τους, χωρίς τη χρήση του λόγου. Σε κάποιο σχολείο ή σε κάποιο Μουσείο, η διαδικασία αυτή θεωρείται σημαντική για την εκπαίδευση, την έκφραση και την κοινωνικοποίηση παιδιών.

7. Συμπεράσματα-προτάσεις

Στην συγκεκριμένη μελέτη διερευνήθηκε η δυνατότητα της ακουστικής αντίληψης σε παιδιά με ελλειμματική ακοή. Τα παιδιά που μέσω των δραστηριοτήτων που προτείνονται θα έχουν τη δυνατότητα να έχουν την εμπειρία του ήχου, θα βελτιώσουν την αυτοπεποίθησή τους και θα νιώσουν πιο δυνατά. Παρότι τους λείπει η 5^η αίσθηση, η ακοή, μέσω της βιωματικής εμπειρίας με, τα στοιχεία της φύσης και με τη χρήση των εντάσεων μπορούν να αισθανθούν τους ήχους. Μέσω των τεσσάρων εποχών, που η κάθε μια έχει τα δικά της μοναδικά στοιχεία, εφαρμόζονται με το δικό τους μοναδικό τρόπο, όπως αντίστοιχα και αυτά τα παιδιά, ακούν τον ήχο με έναν δικό τους τρόπο. Τα παιδιά δεν παύουν να είναι παιδιά, με δική τους μοναδική ψυχή. Όπως αναφέρει ο Κ. Orff, τα συναισθήματα των παιδιών είναι οι κινήσεις τους. Ωστόσο, ο κάθε άνθρωπος, παρά το μοναδικό της ύπαρξής του, αγαπά ο ίδιος τη φύση, γιατί η φύση ανήκει σε όλους και τους κάνει αυτομάτως να νιώθουν μοναδικοί.

A0%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97_%CE%91%CE%A1%CE%93%CE%A5%CE%A1%CE%99%CE%9F%CE%A5%20%CE%9C_%CE%95%CE%9A%CE%94.%CE%93%CE%A1%CE%91%CE%A6%CE%97%CE%9C%CE%91%202018.pdf

- <https://hellenicus.lib.aegean.gr/bitstream/handle/11610/24400/%ce%92%ce%91%ce%a3%ce%99%ce%9b%ce%99%ce%9a%ce%97%20%ce%9d%ce%95%ce%a6%ce%95%ce%9b%ce%97%20%ce%9c%ce%9f%ce%a5%ce%96%ce%91%ce%9a%ce%97%20%ce%a0%ce%a4%ce%a5%ce%a7%ce%99%ce%91%ce%9a%ce%97%202021-2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Πόζα Ζούρκου 2727.pdf (uowm.gr)

